

Hüseyn Şandil oğlu HACIYEV
Qərbi Kaspi Universiteti
E-mail: hajiyev.hussein@gmail.com

MÜƏSSİSƏNİN İDARƏ EDİLMƏSİNDƏ İNFORMASIYA TEXNOLOGİYALARININ ROLU

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi: Müəssisənin idarə edilməsində informasiya texnologiyalarının rolunun öyrənilməsidir. İndi müəssisələr ən son texnologiyalardan istifadə edərək işləməsələr ümumiyyətlə uğurlu ola bilməzlər. Keyfiyyət idarəetmə tətbiq edildikdən sonra bütün müəssisələrin daha sürətli və eyni zamanda ucuz istehsal iş prosesində yeni texnologiyaların tətbiqi ilə mümkün ola bilər. Təşkilatların və hər şeydən əvvəl müəssisələrin iqtisadiyyatın real sektorundan müasir kompüter və informasiya sistemlərindən istifadəsi rəqəmsal iqtisadiyyatda səmərəli fəaliyyət göstərmələri üçün ən vacib şərtidir. Məqalədə ölkə müəssisələrinin informasiya texnologiyalarından istifadənin vəziyyətinin təhlili ilə bağlı nəticələr təqdim olunur.

Tədqiqatın metodu: Tədqiqatda sintez, deduksiya, induksiya metodlarından istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatın nəticələri: Azərbaycanda informasiya texnologiyalarının inkişafı ilə bağlı müvafiq qanunvericilik bazası yüksək səviyyədə deyil. Bu amilləri aradan qaldırmaq üçün rəqəmsal iqtisadiyyat ekosisteminin bütün iştirakçılarının bu sistemin onlara həvalə etdiyi funksiya və vəzifələrə uyğun səyləri lazımdır. Əldə edilən tədqiqat nəticələri sosial-iqtisadi və hüquqi münasibətlər olan rəqəmsal iqtisadiyyat paradigmasının inkişafına kömək edə bilər. İnformasiya texnologiyalarının müəssisələrin idarəetməsində səmərəli istifadəsi üçün atılan addımlar tədqiq edilən məqalənin əsasını təşkil edir.

Açar sözlər: İnformasiya texnologiyaları, müəssisənin idarəedilməsi, idarəetmə, rəqəmsallaşma, rəqəmsal iqtisadiyyat

JEL: L 86; L 15

DOI: 10.54414/PJFZ2711

Giriş

Texnoloji dəyişikliklər daim insanların inkişaf səviyyəsinə bağlı olaraq onlara müxtəlif formalarda təsir etmişdir. Daş dövründə ovlama alətlərinin hazırlanması da texnoloji dəyişikliklərdə olduğu kimi, dövrümüzdə nano texnologiya da innovasiyadır və hər ikisi də dövrün insanların həyatlarına təsir etmişdir. Beləliklə sürətli inkişaf və qeyri -müəyyənlik dövründə müəssisələr, texnoloji dəyişikliklərlə həm rəqabətdə onlara üstünlük təmin edəcək şəkildə həm də davamlı inkişafa nail olmaq üçün texnoloji idrəetməyə ehtiyacları vardır. Texnologiyadan idarəetmədə düzgün istifadə etməklə müəssisələr texnoloji inkişafın nələrə səbəb ola biləcəyini öncədən təxmin edə bilər və gələcək investisiyalarını, istehsalı buna uyğun nizamlaya bilərlər. Hətta müəssisələr özləri texnoloji inkişafın yaradıcısı ola bilər və rəqabətdə üstünlüyə sahib ola bilərlər [4, s.1].

Rəqəmsal texnologiyalar sürətlə inkişaf edir, insan fəaliyyətinin bütün yeni sahələrinə nüfuz edir. Rəqəmsal texnologiyaların istifadəsi dövlətin iqtisadiyyatını keyfiyyətcə yeni səviyyəyə qaldıra bilər və buna görə də əhalinin həyat səviyyəsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. İqtisadiyyatın real sektoruna gəldikdə, yaxın onilliklərdə bütün iş prosesləri, müəssisələrin maraqlı tərəflərlə qarşılıqlı əlaqəsi, eləcə də bütün mənbələrin bazarları rəqəmsal texnologiyaların və sistemlərin tələblərinə uyğunlaşaraq əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalacaqdır. Böyük məlumat texnologiyaları, maşın öyrənməsi, paylanmış qeydlər, robotlaşdırma, ağıllı şeylər, virtual və genişlənmiş reallıq, simsiz rabitə və bir çox başqaları, o cümlədən rəqəmsal məlumat dəstlərinin qeyd-şərtsiz və geniş miqyaslı istifadəsinə əsaslanan bu günə qədər müzakirə olunanlar, yaxın və uzaq gələcəyimizi təyin edir [5, s.724].

İnformasiya sistemləri həll etdikləri məsələlərin mürəkkəblik səviyyəsinə və xidmət göstərdikləri istifadəçilərin sayına görə təsnif edilir. Sistemin miqyası və ya mövcudluğu bu sistemdən istifadə edən istifadəçilərin sayı ilə müəyyən edilir. Sistem mövcudluğunun 2 növü var:

- dinamik mövcudluq;
- kommersiya mövcudluğu.

Şirkətin informasiya infrastrukturu strateji, taktiki və praktiki səviyyələrdə informasiya texnologiyalarının dəstəyi ilə maliyyə, istehsal və insan resurslarının hərəkət dövrünü əhatə edir, burada məlumatlar aşağıdan yuxarıya bilinə, yuxarıdan aşağıya qərarlar isə məlumatlara çevrilir. Burada istehsal strukturun mərkəzinə yerləşdirilir. Bu çərçivə real İT sistemlərinin işini daha real təsvir edir. Bunun səbəbi, şirkətin mahiyyət etibarilə ya dəyər yaratması, ya da dəyər əlavə etməsidir. Şirkətin informasiya infrastrukturunun istehsal elementinə aşağıdakılar daxildir:

- daxil olan və çıxan logistika;
- istehsal prosesinin özü və ya dövrü;
- məhsulların marketinqi və satışı;
- satılan məhsullara xidmət dəstəyi xidmətləri.

İnklüziv logistika istehsal üçün materialların axtarışı, alınması və saxlanması proseslərini birləşdirir. Digər tərəfdən, gedən logistika hazır məhsulların saxlanması və daşınması proseslərini əhatə edir. Marketinq və satış malların bazarda hərəkətini təmin edir. Satışdan sonrakı xidmət isə zəmanət və məsləhət xidmətləridir.

Beləliklə, şirkətin informasiya infrastrukturu şirkətdə mövcud olan ayrı-ayrı bölmələr arasında üfqi və şaquli məlumat axınları sisteminə aiddir. İdarəetmə və qərar qəbul etmə İNTEX əsasında, daha doğrusu, texniki əsaslarla həyata keçirilən qərar qəbul etmək üçün məlumatların toplanması, işlənməsi, saxlanması və ötürülməsi kimi prosedurlar zəncirindən ibarət texnoloji proses əsasında həyata keçirilir. Texnoloji səviyyədə kompüterlər, rabitə xətləri, məlumat bazaları və çoxsaylı sistemlər və tətbiq proqramları sayəsində informasiya proseslərinin paralel gedişi təmin olunsa da, heç bir iqtisadi və ya biznes məsələləri həll olunmur. Burada təqdim olunan yanaşmaya görə, informasiya texnologiyaları həm məlumat mənbəyi, həm də ünvanı olan

funksional alt sistemlərin əsasını təşkil edir. Ancaq unutmamalıyıq ki, informasiya texnologiyaları həm şirkətin iyerarxiyasının hər yerində, həm də bütün səviyyələrində inkişaf və qərar qəbul etmə mühitidir. Bununla birlikdə, bu mühitin xüsusi vəzifəsi yalnız informasiya proseslərini, yəni məlumatların toplanması, saxlanması, ötürülməsi, işlənməsi və təqdim edilməsi proseslərini təmin etməkdir və İnformasiya Texnologiyaları qərar qəbul etmə prosesində birbaşa iştirak etmir. Ancaq bu, informasiya texnologiyalarının qərar qəbul etməsinə təsir göstərməməsi demək deyil. Bunu ehtimal etmək üçün informasiya texnologiyalarının müxtəlif səviyyələrinə əsaslanan həllərin keyfiyyətinə baxmaq kifayətdir. Beləliklə, müasir infrastrukturumuzu sistemlər daha sürətli həll variantları təqdim etdikləri üçün daha geniş seçim təmin edirlər [2, s.242].

Son illərdə İKT-nin sürətli inkişafı müəssisə və təşkilatların fəaliyyətinə böyük müsbət təsir göstərmişdir. Bu, onların fəaliyyət şərtlərinin çətinləşməsinə səbəb oldu. Buna görə müəssisələrin müxtəlif bölmələri arasında yaxşı əlaqələr qurmaq və onlara lazımi məlumatları vermək üçün sistemlərin yaradılmasına təcili ehtiyac var. Bu cür sistemlər korporativ sistemlər kimi tanınır. İqtisadi sistemləri idarə edərkən yeni idarəetmə metodlarından və xüsusən də informasiya texnologiyalarının inkişafının ən vacib sahələrindən biri olan ERP (Müəssisə Resurslarının Planlaşdırılması) sistemlərindən istifadə etmək çox vacibdir. Sistem müəssisənin bütün bölmələrinin fəaliyyətini kompüter proqramı əsasında vahid sistemə birləşdirir və hər bölmənin unikal tələblərinə cavab verir. Bu proqram fərdi bölmələrin cəmləşdiyi bir verilənlər bazasından istifadə edir. Bu şəkildə fərqli şöbələr məlumat mübadiləsi edə və bir-biri ilə əlaqə qura bilər. İşp sistemləri müəssisədə əsas iş əməliyyatlarının üç sistemi kimi başa düşülür: nəzarət, təhlil, planlaşdırma, qərar qəbul etmə dəstəyi və s.bu, vahid bir mühitdə bu cür vəzifələri avtomatlaşdırmağa imkan verən üzvi şəkildə əlaqəli inteqrasiya olunmuş texniki proqram həllərinin məcmusu kimi başa düşülür.

ERP sistemləri əsasən aşağıdakı xüsusiyyətlərə malikdir:

– ERP sistemləri inteqrasiya olunmuş idarəetmə məlumat sistemləridir. ERP sistemləri bölmələrin işini əlaqələndirmək, idarəetmə xərclərini azaltmaq və müxtəlif həllər-modullar üçün məlumatların inteqrasiyası problemini aradan qaldırmaq üçün şərait yaradır;

– ERP sistemindən istifadə İT-yə müəssisənin iş proseslərini yaxşılaşdırmaq və xərcləri azaltmaqla rəqabət üstünlüyü əldə etməyə imkan verir;

– Tətbiq olunan ERP sistemi şirkətə investisiya cəlb etməyə kömək edə bilər. Beləliklə, ERP sistemləri şirkətin iş proseslərini daha şəffaf hala gətirdikcə, digər investorların onlara olan inamı artır;

– Son dövrlər infrastrukturun əsas elementi internet olan yeni iqtisadiyyatın formalaşması ilə xarakterizə olunur.

Layihə şirkətin işçiləri və məsləhətçilərinin birgə səylərini tələb edir. Bir qayda olaraq, informasiya sistemlərinin tətbiqi prosesi paraleldir. ERP sistemindən istifadə edərək avtomatlaşdırılmış planlaşdırma və planların hazırlanması bir müddətdir müəssisədə mövcuddur. Bir qayda olaraq, sistemin normal işləməsindən sonra magr sistemi sənaye istismarına başlayır. Qeyd etmək lazımdır ki, Multi-P proqramları tək istifadə edilə bilər və bəzi hissələr birbaşa satın alınmadan da istifadə edilə bilər. Beləliklə, lymmp, təşkilatın resurslarını sistem vasitəsilə birləşdirən və yüksək sürət, keyfiyyət və təyinatla təşkilatın müxtəlif səviyyələrində menecerlərlə təşkilatın idarəetmə funksiyalarını düzgün yerinə yetirə biləcək şəkildə qarşılıqlı əlaqədə olmağa kömək edən informasiya texnologiyaları əsaslı həllər sistemidir[3, s.58].

Cədvəl 1.

Azərbaycanda müəssisələrdə internet və kompüterdən istifadə, 2009-2021-ci illər

Göstəricilərin adı	2009	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kompüterdən istifadə etmiş müəssisələrin ölkədə fəaliyyət göstərən bütün müəssisələrin ümumi sayında xüsusi çəkisi, faizlə	24,2	63,1	65,3	66,9	67,2	62,8	63,9	65,2
Kompüterdən istifadə etmiş işçilərin sayının fəaliyyət göstərən bütün müəssisələrdə çalışan işçilərin siyahı sayına nisbəti, faizlə	14,5	28,0	29,6	30,7	33,4	33,9	35,1	35,8
İnternetə çıxışı olan müəssisələrin bütün müəssisələrin ümumi sayında xüsusi çəkisi, faizlə	13,8	48,0	51,6	52,5	52,9	51,5	52,5	54,2
İnternetdən istifadə etmiş işçilərin sayının fəaliyyət göstərən bütün müəssisələrdə çalışan işçilərin siyahı sayına nisbətən, faizlə	5,0	20,4	21,9	23,1	25,3	25,8	26,9	28,1
Veb sahifəsi (Web Page, Web Site) olan müəssisələrin fəaliyyət göstərən bütün müəssisələrin ümumi sayında xüsusi çəkisi, faizlə	2,2	11,9	11,9	12,2	12,3	9,8	9,9	10,2
Müəssisələrin istifadə etdiyi İKT şəbəkələrinə görə bölgüsü, yekuna nisbətən, faizlə	100	100	100	100	100	100	100	100
Müəssisələrin internetə qoşulma növünə görə bölgüsü, yekuna nisbətən faizlə	100	100	100	100	100	100	100	100

Mənbə: https://www.stat.gov.az/source/information_society/

Azərbaycanda müəssisələrin kompüter və internetə məhdud çıxışı onların rəqəmsal həllərdən istifadə imkanlarını məhdudlaşdırır.

Məsələn, son on ildə internetə çıxışı olan müəssisələrin payı əhəmiyyətli dərəcədə artsa da, 2019-cu ildə Azərbaycanda müəssisələrin yalnız

51,5% - i, 2021-ci ildə isə 54,2 %-i internetdən istifadə edib. 2009-cu ildə bu göstərici 13,8% təşkil edib (şəkil.7). Əhəmiyyətli irəliləyişlərə baxmayaraq, Azərbaycan hələ də region ölkələrindən və OECD ölkələrindən geri qalır. Məsələn, Belarus və Ukrayna şirkətlərinin 90% - i və OECD ərazisindəki şirkətlərin təxminən 100% - i internetə çıxışı var [1, s.25].

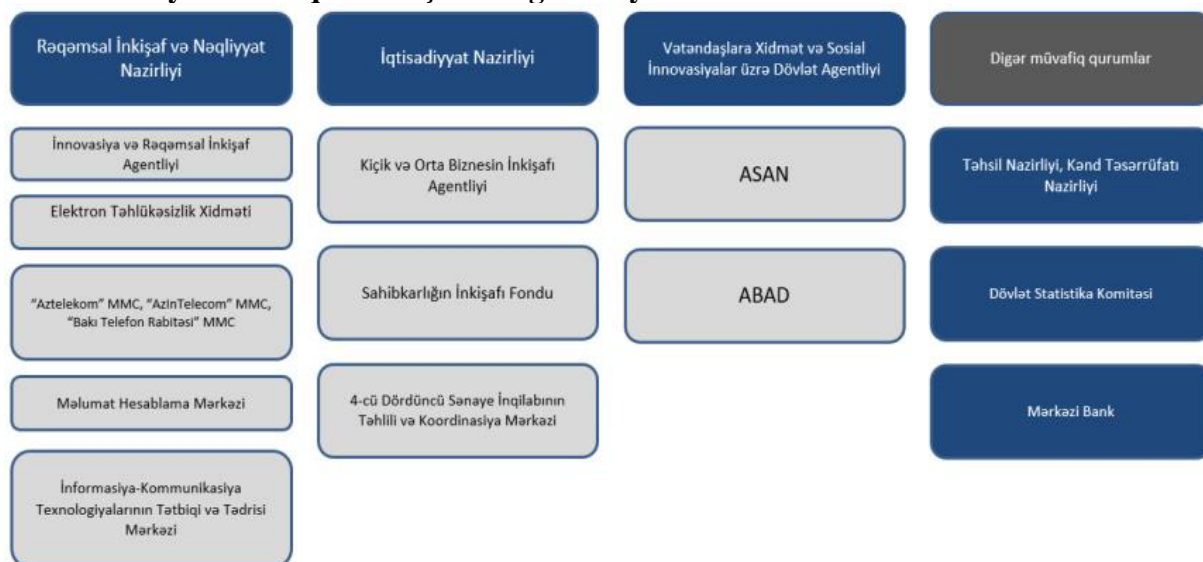
KOM-lar tərəfindən rəqəmsal həllərin tətbiqi ilə bağlı rəsmi məlumatlar olmasa da, mövcud məlumatlar göstərir ki, Azərbaycanda KOM-lar rəqəmsal texnologiyalardan istifadə etmir və rəqəmsal həllərin istifadəsində geridə qalır. Məsələn, OECD ölkələrində müəssisələrin təxminən 76,7%-nin veb saytları olduğu halda, Azərbaycanda bu göstərici cəmi 9,8% - dir. USAID-in Azərbaycan, Ukrayna, Gürcüstan və Belarus kənd təsərrüfatı və turizm sahəsində fəaliyyət göstərən şirkətlərlə apardığı sorğu nəticəsində məlum olub ki, bu sektorda fəaliyyət göstərən şirkətlərin əksəriyyəti öz fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmaq və məhsullarını müştərilərə daha asan təqdim etmək üçün rəqəmsal

həllər tətbiq etmirlər. Azərbaycan həmçinin əhəlinin informasiya resurslarından internetdə istifadəsinə görə regionun digər ölkələrindən geri qalır. Əsasən, Azərbaycanda əhali arasında internet bankçılıqdan istifadə edən, mal və ya xidmətlər haqqında məlumat tapan, internet vasitəsilə mal və ya xidmətlər alan şəxslər azdır.

Rəqəmsallaşma üçün bir neçə nazirlik və dövlət müəssisəsi məsuliyyət daşıyır. Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi rəqəmsal infrastruktur, təhlükəsizlik və nəzarət siyasəti gündəminin hazırlanmasından məsuldur və xüsusilə İT sektorunda fəaliyyət göstərən şirkətlər tərəfindən rəqəmsal texnologiyaların tətbiqini dəstəkləyən təşəbbüslərə nəzarət edir. Rınn-in tabeliyində rəqəmsallaşmaya cavabdeh olan agentliklər var: Elektron Təhlükəsizlik Xidməti, İnnovasiya və Rəqəmsal İnkişaf Agentliyi, “Aztelekom” MMC, “AzınTelekom” MMC, “Bakı Telefon Rabitəsi” MMC, İnformasiya-Hesablama Mərkəzi (e-Signature, Smart-Pay sistemləri), informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi və Tədrisi Mərkəzi və s.

Şəkil 1.

Azərbaycanda rəqəmsallaşdırma gündəliyinə cavabdeh olan dövlət müəssisələri

Mənbə: Azərbaycanda müəssisələrin rəqəmsallaşdırılmasına dəstək, OECD, 2022: s.27

Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin nəzdində fəaliyyət göstərən Azərbaycan xidmətlər və qiymətləndirmə şəbəkəsi (ASAN) və ictimai hüquqi şəxs (ABAD) “Asan Ailə Biznesinə Dəstək” KOM-ların elektron hökumətinə və bütövlükdə

əhaliyə xidmət göstərir və xüsusilə Azərbaycanın regionlarında ailə biznesinin inkişafına dəstək verir. Eyni agentlik daxilində yaradılan elektron hökumət inkişaf mərkəzi və İnnovasiya Mərkəzi, əsasən G2B və B2G ilə əlaqəli elekt-

ron xidmətlərin yaxşılaşdırılmasına yönəlmişdir. Innoland inkubasiya və sürətləndirmə mərkəzi vasitəsilə İnnovasiya Mərkəzi startaplara xidmət göstərir və əməkdaşlıq xidmətləri göstərir. Təhsil Nazirliyi rəqəmsal texnologiyaların tədris planına daxil edilməsindən və geniş ictimaiyyət arasında rəqəmsal savadlılığın artırılması proqramlarının həyata keçirilməsindən məsuldur [1, s.27].

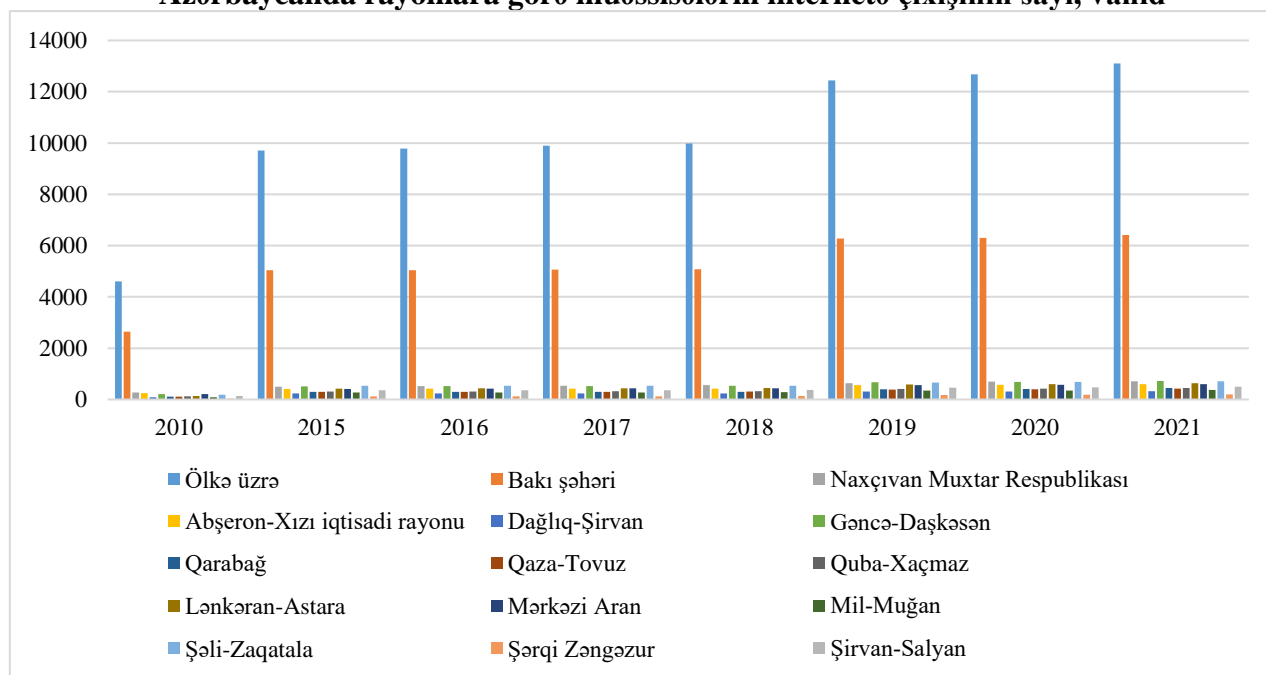
Ümumiyyətlə, Azərbaycanda rəqəmsallaşma siyasətinin gündəliyi parçalanmış və hüquqi və strateji sənədlərə, habelə dövlət müəssisələrinə səpələnmişdir və bu sahədə koordinasiya məhduddur. Bu, qismən bu gündəmin mürəkkəbliyi ilə izah edilə bilər, çünki müəyyən bir siyasi təşəbbüs və ya qurumlarla əlaqəli deyil və

çoxölçülüdür. Bununla birlikdə, bir sıra dövlət müəssisə və təşəbbüslərinin hədəflərinin üst-üstə düşməsi və məhdud koordinasiya / əməkdaşlıq onların fəaliyyətinin səmərəliliyinin azalmasına səbəb olur.

Azərbaycanda genişzolaqlı rabitənin müxtəlif səviyyələrdə olduğu kənd və şəhər rayonları arasında hələ də ciddi rəqəmsal uçurum var. Bu boşluqlar zəruri infrastrukturda çatışmazlıqların olması və ölkənin bölgələrində rəqəmsal savadlılıq və bacarıqların aşağı olması ilə əlaqələndirilə bilər (Asiya İnkişaf Bankı, 2019). 2019-cu ildə Bakı müəssisələrinin yarısından çoxunun internetə çıxışı, bəzi rayonlarda isə müəssisələrin yalnız üçdə birinin internetə çıxışı olub.

Qrafik 1.

Azərbaycanda rayonlara görə müəssisələrin internetə çıxışının sayı, vahid

Mənbə: https://www.stat.gov.az/source/information_society/

Son on ildə mobil genişzolaqlı rabitə üçün abunə haqqının əhəmiyyətli dərəcədə artmasına və ev təsərrüfatlarının 99% - də mobil telefonlara çıxışın olmasına baxmayaraq, Azərbaycanda əhalinin hər 100 nəfərinə 70 mobil genişzolaqlı abunəçi düşür ki, bu da OECD (112) üzrə orta göstəricidən xeyli aşağıdır [1, s.30].

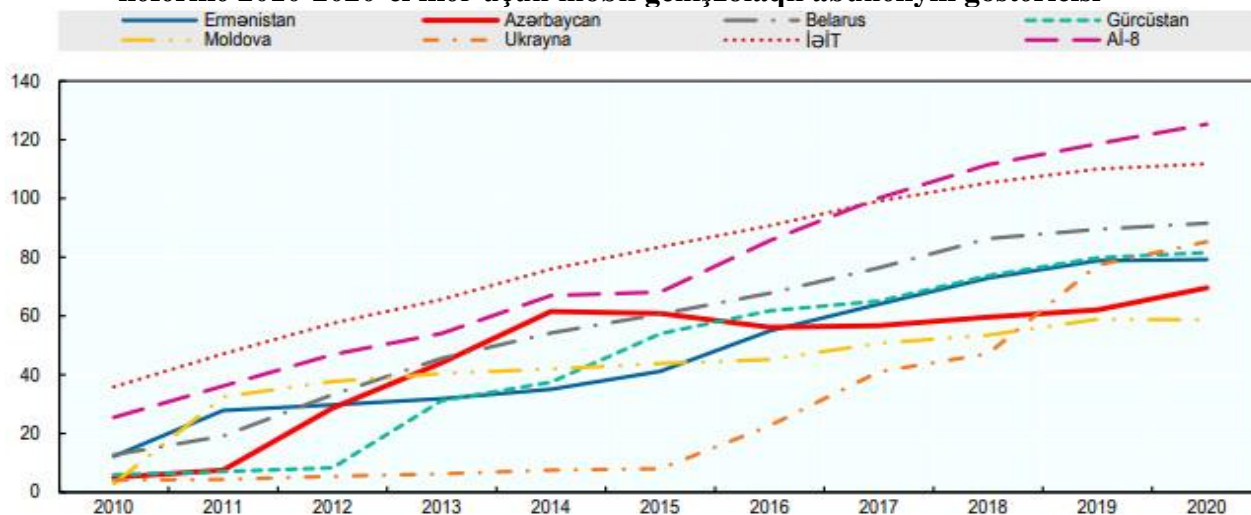
2017-ci ildə Beynəlxalq Telekomunikasiya İttifaqı İKT-nin İnkişaf reytingini sonuncu dəfə

dərc edəndə Azərbaycanın İKT-nin İnkişaf İndeksi üzrə göstəricisi 6,2 bal təşkil edib. Azərbaycan bu göstəriciyə görə Şərqi Tərəfdaşlığı ölkələri arasında İKT inkişaf indeksi 7.55, Moldova isə 6.45 göstəricisi ilə Belarusdan sonra üçüncü yeri tutub. Azərbaycanda balların paylaşılması göstərir ki, ölkə əhalinin hər 17,52 nəfərinə stasionar telefon rabitəsinə (100) və

əhalinin hər 18,58 nəfərinə stasionar genişzolaqlı rabitəyə (100) abunə olmaqda geridə qalır [1, s.32].

Şəkil 2.

Şərqi Tərəfdaşlığı ölkələrində mobil genişzolaqlı abunəliyin inkişafı əhalinin hər 100 nəfərinə 2010-2020-ci illər üçün mobil genişzolaqlı abunəliyin göstəricisi

Mənbə: Azərbaycanca müəssisələrin rəqəmsallaşdırılmasına dəstək, OECD, 2022: s.30

Azərbaycanda BXİ ilə bağlı rəsmi məhdudiyyətlərin sayı olduqca azdır və bazar şərtləri əksər açıq BXİ iqtisadiyyatları ilə müqayisə olunur. Nəzarət orqanının maliyyələşdirmə mənbəyi onun fəaliyyətinin müstəqilliyinə təsir göstərdiyinə və qeyri-bərabər fəaliyyət platforması yaratdığına görə telekommunikasiya sektoru üzrə müstəqil milli nəzarət orqanı obyektiv və əsaslandırılmış qərar qəbul etmənin təşviqi, bazarda ədalətli rəqabətin gücləndirilməsi baxımından mühüm rol oynayır. Telekommunikasiya və İKT üzrə müstəqil milli nəzarət orqanı adətən qanuni vəsaitlər və büdcə ayırmaları hesabına maliyyələşdirilir ki, bu da öz növbəsində büdcə tələblərinin müəyyənləşdirilməsində və maliyyə vəsaitlərinin bölüşdürülməsində şəffaflığa imkan verir. 2021-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycanda rəqəmsal inkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin nəzdində Milli nəzarət orqanı kimi fəaliyyət göstərən informasiya-kommunikasiya texnologiyaları Agentliyi təsis edilib. Büdcə tələblərinin müəyyənləşdirilməsində və maliyyə mənbələrinin bölüşdürülməsində şəffaflığa nail olmaq üçün nəzarət orqanının müstəqil fəaliyyət göstərməsini, yəni siyasi və ya bazar təsirinə məruz qalmamasını, lakin qanuni vəsait və büdcə ayırmaları hesabına maliyyələşdirilməsini

təmin etmək lazımdır. Bazarın açıqlığını təşviq etmək baxımından da vacibdir.

Nəticə

Xülasə edərək qeyd etmək olar ki, rəqəmsal məlumat bazasının inkişafı, saxlanması, ötürülməsi və alınması üçün müəyyən bir maddi və telekommunikasiya bazasının, İT sistemlərinin yaradılması şərti ilə biznesin rəqəmsal transformasiyası yenidən həyata keçirilə bilər. Azərbaycan müəssisələrinin informasiya texnologiyalarından istifadə imkanlarını əks etdirən statistika göstərir ki, İntranet istifadə edən təşkilatların payı azdır. Baxmayaraq ki, bu sistemlərin imkanları əsas iş proseslərini avtomatlaşdırmaq, məlumatların işlənməsi müddətini azaltmaq və idarə olunan qərarlar qəbul etməklə fəaliyyət göstəricilərini əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırma bilər. Rəqəmsal texnologiyaların inkişafının müasir mərhələsi real vaxt rejimində məlumatların işlənməsinə imkan verir ki, bu da şirkətlər üçün biznesin idarəedilməsinin səmərəliliyinin artırılması üçün sonsuz imkanlar açır Big Data texnologiyaları hazırda bank işi, elektronika və digər sahələrdə geniş istifadə olunur., pərakəndə və pərakəndə satış, səhiyyə, enerji, telekommunikasiya və mobil rabitə, avtomobil yaltaqlığı. Böyük hüquq-mühafizə orqanlarında, nəqliyyatda,

kənd təsərrüfatında, dövlət idarəetmə orqanlarında istifadə üçün platformalar fəal şəkildə inkişaf etdirilir. Maliyyə əməliyyatları aparmaq üçün böyük potensial, xüsusən də ICO vasitəsilə investisiya qoyuluşları blockchain texnologiyalarına malikdir. Hal-hazırda ICO-lar əsasən maliyyə aktivləri ilə elektron əməliyyatlar aparmaq, fond rəqəmsal birjalari vasitəsilə investisiya cəlb etmək üçün platformalar, platformalar və xidmətlər yaradan İT şirkətləri tərəfindən istifadə olunur. Azərbaycan iqtisadiyyatının rəqəmsallaşmasının qarşısını alan amillər virtual maliyyə əməliyyatlarını tənzimləyən qanunvericiliyin pozulması və nəticədə rəqəmsal maliyyə aktivləri ilə saxta əməliyyatlar aparmaq imkanı səbəbindən Biznes üçün xəyali və real, xarici və daxili risklərdir. Həm də risk faktorlarına rəqəmsal texnologiyalardan istifadə etməklə biznesi idarə edə bilən ixtisaslı mütəxəssislərin sayının az olması daxildir. Bu amillərin aradan qaldırılması ölkənin müəssisələrinə texnoloji tərəqqinin yeni mərhələsinə çıxmağa imkan verəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycanda müəssisələrin rəqəmsallaşdırılmasına dəstək, OECD, 2022, s. 66.
2. Əlizadə M.N., Musayev İ.K. (2016). İqtisadi informatika. Bakı, MSVNƏŞR nəşriyyatı, 292 səh. 242.
3. Əliyev Ə.Q., Hətəmzadə A. Sənaye müəssisələrində ERP-sistemlərinin tətbiq imkanları və xüsusiyyətlərinin təhlili. Azərbaycan Texniki Universitetinin 60-illik yubileyinə həsr olunmuş Respublika Elmi-Praktiki Konfransı, 2010, s.57-59.
4. Sadiqova Z. Texnologiyanın müəssisələrdə idarəetməyə əsas təsirləri. Aims and perspectives international scientific and practical, 2019, s.4.
5. Светлана И.Б.Цифровые и информационные технологии в управлении предприятием: реальность и взгляд в будущее Creative Economy, 2019, с.723-742.
6. https://www.stat.gov.az/source/information_society/

Гусейн Шандиль ГАДЖИЕВ
Западно-Каспийский университет

E-mail: hajiyev.hussein@gmail.com

РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УПРАВЛЕНИИ БИЗНЕСОМ

Резюме

Цель исследования: изучить роль информационных технологий в управлении предприятием. Сейчас бизнес вообще не может быть успешным, если он не работает с использованием новейших технологий. После внедрения управления качеством возможно более быстрое и в то же время более дешевое производство всех предприятий с внедрением новых технологий в рабочий процесс. Использование современных компьютерных и информационных систем реального сектора экономики организациями и, прежде всего, предприятиями является важнейшим условием их эффективной работы в условиях цифровой экономики. В статье представлены результаты анализа ситуации использования информационных технологий предприятий страны.

Метод исследования: в исследовании использовались методы синтеза, дедукции и индукции.

Результаты исследования: Соответствующая законодательная база, связанная с развитием информационных технологий в Азербайджане, находится не на высоком уровне. Для преодоления этих факторов необходимы усилия всех участников экосистемы цифровой экономики в соответствии с возложенными на них этой системой функциями и задачами. Полученные результаты исследования могут способствовать развитию парадигмы цифровой экономики с социально-экономическими и правовыми отношениями. Шаги, предпринятые

для эффективного использования информационных технологий в управлении предприятиями, составляют основу исследуемой статьи.

Ключевые слова: информационные технологии, управление предприятием, управление, цифровизация

Huseyn Shandil HAJIYEV
Western Caspian University
E-mail: hajiyev.hussein@gmail.com

THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN BUSINESS MANAGEMENT

Summary

The purpose of the study: is to study the role of information technologies in enterprise management. Now businesses cannot be successful at all if they do not operate using the latest technologies. Once quality management is implemented, faster and at the same time cheaper production of all enterprises can be possible with the introduction of new technologies in the work process. The use of modern computer and information systems from the real sector of the economy by organizations and, above all, enterprises is the most important condition for their efficient operation in the digital economy. The article presents the results of the analysis of the situation of the use of information technologies of the country's enterprises.

Research method: synthesis, deduction, and induction methods were used in the research.

Results of the study: The relevant legislative framework related to the development of information technologies in Azerbaijan is not at a high level. To overcome these factors, efforts of all participants of the digital economy ecosystem are necessary according to the functions and tasks assigned to them by this system. The obtained research results can contribute to the development of the digital economy paradigm with socio-economic and legal relations. The steps taken for the effective use of information technologies in the management of enterprises form the basis of the researched article.

Keywords: Information technologies, enterprise management, management, digitization

Daxil olub: 05.04.2023